

Nijmegen

Uitvoeringsagenda

Kunst in de openbare ruimte

2025 – 2028

Inhoud

1.	Inleiding.....	2
2.	Beleidskader kunst in de openbare ruimte.....	3
3.	Procedure nieuwe kunstopdrachten.....	5
4.	Adviescommissie beeldende kunst.....	5
5.	Kunstprojecten 2025-2028.....	6
5.1	Lopende kunstopdrachten, die we de komende periode afronden.....	6
5.2	Nieuwe kunstopdrachten in de komende periode.....	7
5.3	Potentiële locaties die we de komende periode verder willen verkennen.....	9
6.	Terugblik op de periode 2023-2024.....	10
7.	Financiën.....	13
8.	Communicatie en zichtbaarheid van de collectie.....	14
	Bijlage 1: beschrijving procedure nieuwe kunstopdrachten.....	15
	Bijlage 2: werkwijze muurschilderingen.....	17

Foto op de voorkant: Ger Neijenhuyzen, Gersfotografie

1. Inleiding

Nijmegen groeit. Er wordt veel ontwikkeld, gebouwd en aangelegd. De stad verdicht en gaat op meerdere plekken de hoogte in. Ook de openbare ruimte verandert voortdurend. In de vorming van onze omgevingsvisie herkennen we veel uitgangspunten waar kunst in die zin een rol in de uitvoering kan spelen. Voorbeelden zijn welzijn: plekken om te ontmoeten en te ontspannen, gezondheid: groene gebieden en plekken om te bewegen, en ruimtelijke samenhang en kwaliteit: veel aandacht voor cultuurhistorie en een toekomstbestendige en goede ruimtelijke beleving. Ook inclusie zien wij als een belangrijk thema. We vinden dat kunst in de openbare ruimte een goede afspiegeling moet vormen van de stad en al haar inwoners.

Voor de realisatie van kunstwerken in de openbare ruimte werken wij met meerjarige uitvoeringsagenda's. Voor de komende periode 2025-2028 zien wij kansen voor nieuwe projecten op een aantal prominente plekken in de stad, aansluitend op de gebiedskarakters die uitgewerkt zijn voor de herziene omgevingsvisie. Met een brede thematiek willen we aansluiten op actuele (beleids)ontwikkelingen. Tevens geven we in deze uitvoeringsagenda ook een korte terugblik op waar we in de periode 2023-2024 aan gewerkt hebben en brengen we de kunstopdrachten die al in ontwikkeling zijn in beeld.

Omdat het realiseren van kunstwerken in de openbare ruimte van veel verschillende (elkaar beïnvloedende) factoren afhankelijk is, hebben kunstopdrachten vaak een doorlooptijd van meerdere jaren. Met deze uitvoeringsagenda kijken we daarom verder vooruit dan de eerder gebruikelijke twee jaar. Een nieuwe ambitie die we toevoegen is het voornemen om voor het Stationsdistrict de komende periode een integrale visie op kunst in de openbare ruimte te ontwikkelen, in samenhang met de totale gebiedsontwikkeling. Dit zien we als een oefening om meer integraal te werken en kunst vanaf de start van een gebiedsontwikkeling te positioneren als een belangrijk aspect van de inrichting van de openbare ruimte. Placemaking tenslotte krijgt als thema steeds meer aandacht. Voor de Winkelsteeg en het Stationsdistrict zijn visies ontwikkeld. Hartje binnenstad is als placemaking avant la lettre een voorbeeld van hoe kleinschalige interventies waaronder kunsttoepassingen een plek kunnen (helpen) transformeren. Wij sluiten hierbij aan door te onderzoeken welke bijdrage oudere kunstwerken die momenteel in opslag staan aan placemaking kunnen leveren.

2. Beleidskader kunst in de openbare ruimte

Voor kunst in de openbare ruimte vormt onze Cultuurvisie Groei, de onderlegger. Deze visie is in 2019 vastgesteld en kent drie programmalijnen:

1. Kunst en cultuur voor en door iedereen.
2. Aantrekkingskracht van Nijmegen vergroten door middel van cultuur.
3. Ruimte voor innovatie en creativiteit.

We vertalen deze als lijnen als volgt naar de uitvoering van projecten kunst in de openbare ruimte.

Programmalijn 1: Kunst en cultuur voor en door iedereen

We willen kunst in de openbare ruimte voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk maken, zoveel mogelijk mensen laten participeren en zoveel mogelijk mensen laten profiteren van kunst in de openbare ruimte.

Participatie

Kunst in de openbare ruimte is voor veel mensen toegankelijk, want op straat en gratis. In onze uitvoeringsagenda richten we ons op opdrachten en activiteiten van professionele kunstenaars. Hoewel er geen sprake is van actieve cultuurparticipatie als in het zelf maken van kunstwerken door inwoners en publiek, gaat het bij kunstopdrachten wel om actieve participatie bij de totstandkoming van een kunstwerk. De input van inwoners bij de formulering van een opdracht en het meedenken en meebeslissen van publiek is van belang om een kwalitatief goed kunstwerk te ontwikkelen.

Geografische spreiding

We vinden het belangrijk dat alle inwoners met kunst in aanraking kunnen komen, niet alleen als ze de binnenstad bezoeken. Van oudsher zijn veel kunstwerken in en rond de binnenstad gerealiseerd. De uitbreidingswijken, met name Dukenburg en de Waalsprong, hebben relatief de minste kunstwerken. Deze verhouding gaan we niet gelijktrekken, maar we vinden het wel belangrijk hier oog voor te houden.

Nieuw publiek, nieuw aanbod

We willen met onze kunstwerken zoveel mogelijk mensen bereiken en zoeken ook naar nieuw publiek dat nog onbekend is met kunstwerken. Dat vraagt enerzijds om het bestaande aanbod voor een meer divers publiek toegankelijk te maken en anderzijds om het diversifiëren van het aanbod zelf, toegespitst op de wensen en verwachtingen van inwoners, met mogelijk vernieuwende of nieuwe kunstvormen tot gevolg.

Programmalijn 2: Aantrekkingskracht van Nijmegen vergroten door middel van cultuur

Door middel van kunst in de openbare ruimte vergroten we de aantrekkingskracht van Nijmegen voor bewoners en voor bezoekers. Een kunstwerk kan een doel op zich zijn (autonome kunst) of kan worden ingezet om een verhaal, een thema of een gedachte te verbeelden. Idealiter proberen we hier een goede wisselwerking in te vinden. De context van de locatie vormt altijd het uitgangspunt van een nieuwe kunstopdracht. Zo leggen we een koppeling tussen kunst en het verbeelden van het Nijmeegse erfgoed of actuele thema's als gezondheid of biodiversiteit.

Kiezen voor een veelzijdig aanbod

Om het aanbod spannend en levendig te houden is dynamiek binnen kunst en cultuur belangrijk. We stimuleren (verrassend) aanbod dat relevant en actueel is, meegaat met de tijd en aansprekend is voor bestaande en nieuwe doelgroepen.

Kiezen voor kwaliteit

De Adviescommissie beeldende kunst adviseert ons voor de ontwikkeling van kunstopdrachten. Voor kunst in de openbare ruimte geven we prioriteit aan hoogwaardig, spraakmakend aanbod wat passend is bij Nijmegen en haar stedelijke allure.

Inzetten op de top

We willen de kwaliteit van cultuur verhogen. Daarvoor stimuleren we dat kwaliteit en talent zich kan ontwikkelen. We stimuleren talentvolle kunstenaars door opdrachten voor ze te formuleren. Zo maken we de ontwikkeling van de beeldende kunst kansrijker.

Voor kunst in de openbare ruimte geldt dat het een ambacht op zich is, met vele extra facetten waar een beeldend kunstenaar buiten de discipline van de openbare ruimte niet mee te maken krijgt. We willen beginnende getalenteerde kunstenaars uit de regio Nijmegen hierin faciliteren. Op deze wijze verdiepen en versterken deze kunstenaars hun vakmanschap en beroepspraktijk.

Programmalijn 3: Ruimte voor innovatie en creativiteit

Voor een stad loont het om te investeren in innovatie en experiment: het levert nieuwe producten, technologieën en diensten op en het genereert nieuwe ideeën of originele concepten. Innovaties in cultuur zijn van grote betekenis als drijvende kracht achter tal van brede economische en maatschappelijke processen. Voor innovatie hebben we creativiteit nodig en durf. Hoewel de culturele sector van nature veel creatieve geesten kent met een uniek en groot vernieuwings-potentieel die in staat zijn innovatie op gang te brengen en te houden, gaat dat niet vanzelf. Er is een stedelijk creatief makersklimaat nodig dat bijdraagt aan het innovatievermogen in de stad. Als gemeente pakken we daar een rol in. We gaan voor de volgende speerpunten:

Ruimte voor creativiteit

Veel creativiteit blijft verborgen in de stad. We gaan creativiteit stimuleren en de aanwezigheid ervan zichtbaar maken. Bijvoorbeeld door samen te werken met andere domeinen bij de ontwikkeling van kunstprojecten. Te denken valt aan de domeinen van gezondheid, wetenschap en economie.

Talentontwikkeling

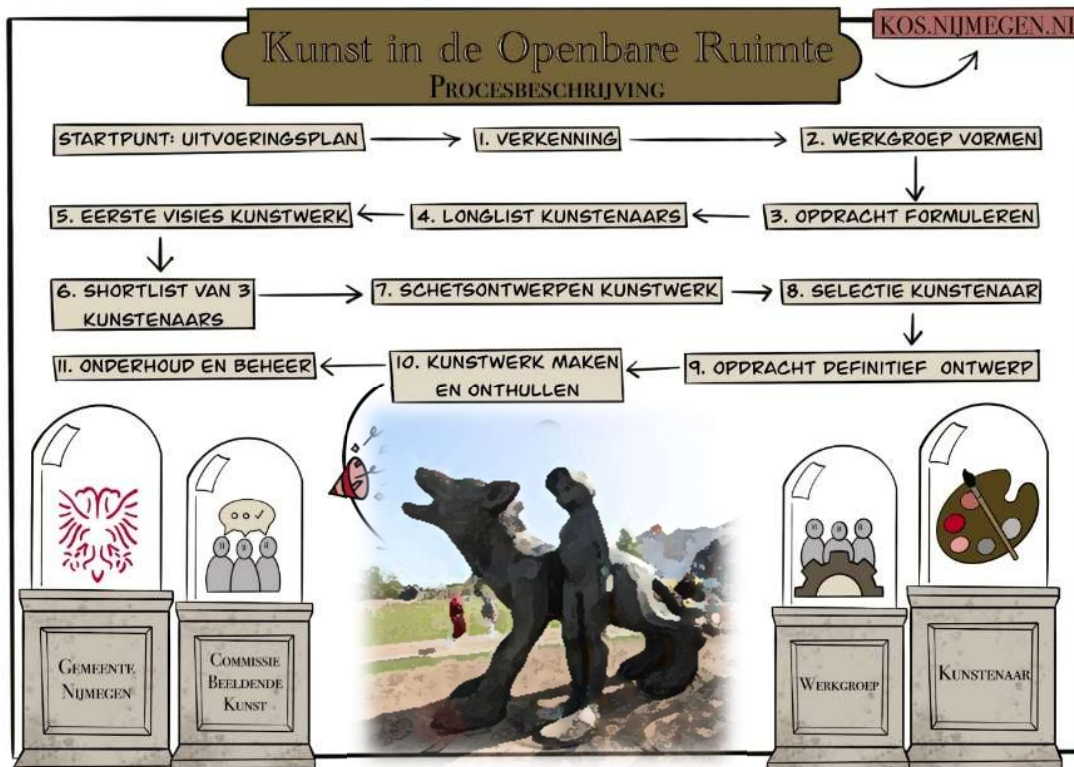
Talentontwikkeling zorgt voor een gezonde groei en ontwikkeling van de cultuur in de stad. Bij de ontwikkeling van kunstprojecten zijn verschillende programma's gericht op talentontwikkeling van jonge kunstenaars. Daarnaast besteden we aandacht aan het selecteren en begeleiden van jonge kunstenaars bij opdrachten.

Experiment en innovatie

We kijken naar innovatie van de kunsten zelf; vernieuwing; ontwikkeling van het genre of de discipline. Kunst en cultuur zijn in zichzelf motoren voor innovatie, maar moeten zichzelf steeds opnieuw uitvinden om relevant en van betekenis te blijven. We kijken ook naar innovatie in de samenleving, hoe met behulp van creativiteit uit de kunst- en ontwerpsector hier een bijdrage aan geleverd kan worden.

3. Procedure nieuwe kunstopdrachten

Nieuwe kunstopdrachten komen door een zorgvuldig proces tot stand. Het start met een duidelijke behoefte of vraag, vanuit een ontwikkelgebied, de bestaande stad, de gemeentelijke organisatie of inwoners. We hechten veel waarde aan participatie, van omwonenden en belanghebbenden. Onze ervaring is dat een geslaagde samenwerking met de stad een kunstwerk betekenisvoller maakt en bijdraagt aan herkenning en een gevoel van eigenaarschap.

We doorlopen altijd een aantal vaste stappen om tot een nieuwe kunstopdracht te komen. Deze staan nader toegelicht in bijlage 1.

4. Adviescommissie beeldende kunst

De adviescommissie beeldende kunst adviseert het college gevraagd en ongevraagd over beeldende kunst in de openbare ruimte voor zover het betreft:

- de selectie van kunstenaars die in aanmerking kunnen komen voor een kunstopdracht;
- de formulering van een opdracht;
- een voorlopig schetsontwerp;
- een definitief schetsontwerp;
- het al dan niet tot uitvoering laten brengen van een opdracht;
- het wijzigen van lopende opdrachten;
- het verwijderen dan wel verplaatsen van bestaande kunstwerken;
- onderwerpen die via het college worden voorgelegd.

De adviescommissie heeft drie leden en wordt ondersteund door een ambtelijk secretaris. Het rooster van aftreden ziet als volgt uit:

	Termijn	Zitting tot
Claudia Linders (voorzitter)	2e	April 2028
Alphons ter Avest	2e	Mei 2027
Judit Hetteema	1e	Juni 2028

5. Kunstprojecten 2025-2028

5.1 Lopende kunstopdrachten, die we de komende periode afronden

Kelfkensbos, ontwerp Fernando Sanchez Castillo

Het ontwerp van de herinrichting van het Kelfkensbos nadert zijn voltooiing. Onderdeel van de herinrichting zijn drie nieuwe kunstwerken van de Spaanse kunstenaar Fernando Sanchez Castillo. Ook de Godenpijler van Ram Katzir en Rutger Fuchs krijgt een nieuwe prominente plek.

De werken van Castillo vormen een verwijzing naar het verleden van de plek, visualiseren het Romeinse verleden van Nijmegen als stad en zijn tegelijkertijd een knipoog naar het concept van macht en de vergankelijkheid daarvan. Met deze kunstwerken leveren we een belangrijke bijdrage aan de opgave om het Romeins verleden van Nijmegen beter zichtbaar te maken.

Takenhofplein, naar een concept van Gijs Van Vaerenbergh

We realiseren een tijdelijke kunsttoepassing op de plek van de fontein op het Takenhofplein. Omdat deze al enige jaren niet meer gebruikt wordt, maar het plein voorlopig nog niet aangepakt wordt. Wij willen dit laten overgaan in een definitieve kunstopdracht zodra er duidelijkheid is of er als dan niet een hulpwarmtecentrale ten behoeve van het

Warmtenet gerealiseerd wordt op deze plek; dan is het type kunstinterventie en de opgave helder te duiden.

Regenboogkunstwerk, Mariënborgplein, ontwerp n.t.b.

We realiseren een nieuw kunstwerk dat de ontmoeting en zichtbaarheid van de regenbooggemeenschap ondersteunt en refereert aan hoe welkom iedereen in Nijmegen is, ongeacht seksuele oriëntatie, genderidentiteit of -expressie, en geslachtskenmerken.

We kiezen voor een kunstopdracht als alternatief voor meer gangbare uitingen zoals regenboogbankjes of zebrapaden, omdat een kunstwerk naast bezieling te meer ook een plek voor samenkomst biedt. We houden daarbij rekening met de andere opgaven voor de binnenstad en deze specifieke locatie, zoals vergroening en ruimte voor evenementen. Eind 2024 zijn vier kunstenaars geselecteerd voor het maken van een schetsontwerp. Medio april 2025 worden deze schetsontwerpen opgeleverd. Hierna volgt een keuze voor een definitief ontwerp.

5.2 Nieuwe kunstopdrachten in de komende periode

Wij hebben in breed overleg met stadsontwikkeling (stedenbouw), beheer openbare ruimte en andere disciplines een aantal nieuwe locaties geselecteerd waar een kunsttoepassing een goede toevoeging van de kwaliteit van de openbare ruimte kan zijn. Hierbij sluiten we aan bij bestaande (gebieds)ontwikkelingen, maar hebben ook oog voor de spreiding van werken over de stad. De volgende punten waren leidend bij de keuze voor deze locaties:

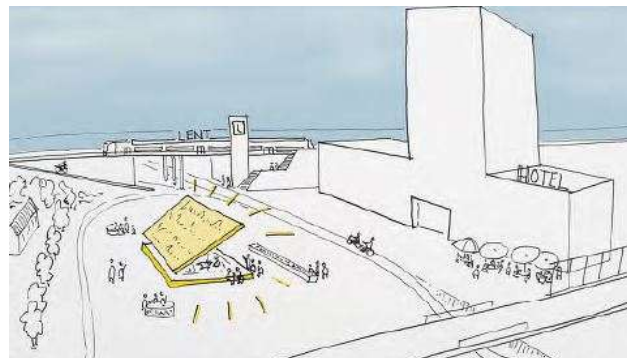
1. De termijn waarop realisatie mogelijk is.
2. De inhoudelijke vraag die de basis vormt voor de kunstopdracht (thematiek en doelstelling).
3. Hoe het opdrachtgeverschap belegd is.
4. Welke externe factoren van invloed zijn, of waar we rekening mee moeten houden.
5. En of er naast de middelen uit de reserve beeldende kunst co-financiering beschikbaar is of kan komen.

Archeologisch depot, Nieuwe Dukenburgseweg

Het nieuwe depot dat de provinciale en Nijmeegse archeologische collectie huisvest is vrijwel klaar. De wens is om binnen buiten meer zichtbaar te maken. Gemotiveerd door de status van grootste archeologische depot van Nederland en de profilering van Nijmegen als oudste stad, juist dankzij de rijkdom aan archeologische vondsten, is dit buitengebied in het Masterplan Romeins Verleden benoemd als toplocatie om de citymarketing mede uit te dragen. Deels gaat dit gebeuren door middel van vitrines in de gevel. Een kunstwerk in de directe omgeving of op de gevel, het liefst goed zichtbaar, kan dit streven verder ondersteunen. De 'blauwe Romeinse schaal' als icoon kan daarbij als uitgangspunt of inspiratie van het ontwerp fungeren. In samenspraak met de gebiedsontwikkeling NDW21 (Winkelsteeg) en cultuurhistorie verkennen we de opgave. We sluiten hierbij aan op het beleidskader "Verleden beleefd" en het "Masterplan Romeins Verleden".

Waal sprong, station Lent, Hertog Eduardplein

Het Stationsplein Lent is een verkeersknooppunt waar het spoor en fietspaden uit verschillende richtingen elkaar kruisen. De Maurits singel als doorgaande weg naar de binnenstad loopt er vlak langs. Met de realisatie van de laatste huizenblokken aan de zijde van Hof van Holland verwachten we dat het plein hierna heringericht gaat

worden om het meer profiel te geven als centraal verkeersknooppunt. We zien hierbij veel ruimte en potentie voor het vertellen en beleefbaar maken van de verhaallijn “de Rijke en Unieke Waalsprong”: een doorsnede van de geschiedenis en rijkdom in de grond. Tegelijkertijd biedt dit ook een kans om het plein meer karakter te geven en de verblijfskwaliteit voor voorbijgangers te vergroten.

Waalfront, landtong Waalhaven

Op de plek waar eerder “het Gezicht van Nijmegen” van Andreas Hetfeld was voorzien, realiseren we de komende jaren een parkachtige omgeving, als onderdeel van de herontwikkeling Waalfront. Er is hier ruimte gereserveerd ten behoeve van een nieuw kunstwerk, dat refereert aan het Romeinse verleden van deze plek. We werken hierbij samen met ontwikkelaar BPD en geven zo uitvoering aan de motie “Locus optimus (de beste plek)”.

Waalfront, Thermenplein

Verderop langs het Waalfront bekijken we in samenwerking met ontwikkelaar BPD en Talis de inrichting van het nieuwe Thermenplein. Hier denken we aan een kunstinterventie aan en onder de arcades van de aangrenzende nieuwbouw. Hier formuleren we een opdracht voor een hedendaagse interpretatie, representatie en verwijzing naar het Romeinse verleden van de plek (thermen).

Veur-Lent, de Lentloper

Bij de doorontwikkeling van Veer-Lent tot rivierpark past ook aandacht voor de diversiteit van de flora en fauna in dit gebied. Zo hebben we geconstateerd dat de bruggen een bijzondere aantrekkingskracht uitoefenen op vogels, terwijl dit op het eerste gezicht niet altijd zichtbaar is. De biodiversiteit van de stad is omvangrijker en kleurrijker dan menigeen denkt. Aan de hand van het thema natuur in een stedelijke coulisse onderzoeken we of we op de Lentloper – de brug tussen de Lentse waranda en het stadseiland – een kunsttoepassing kunnen realiseren die inwoners hier meer mee in aanraking brengt. Daarbij is het van belang de architectonische kwaliteit die de brug heeft niet aan te tasten.

Binnenstad, zuil Stikke Hezelstraat

Geplootst in 1954
foto uit 1956

Reclame Nillmij 1958-1968

De zuil is gebouwd in 1954 als een (heel gestyleerde) verwijzing naar de Augustinuskerk die ongeveer op deze plek stond, maar die bij het bombardement in 1944 verloren is gegaan. Die kerk van Kuypers was ook opgebouwd uit ‘speklagen’. De zuil heeft lange tijd dienst gedaan als reclame object, voor verschillende bedrijven. De stichting Nijmegen wederopbouwstad heeft voorgesteld door middel van een kunstuiting op deze zuil 80 jaar wederopbouw te verbeelden. Omdat het object geen gemeentelijk eigendom is, onderzoeken we samen met de eigenaar wat de mogelijkheden voor een kunsttoepassing zijn.

5.3 Potentiële locaties die we de komende periode verder willen verkennen

Naast de concrete projecten zoals hierboven benoemd, zijn er ook een aantal zoekgebieden of ontwikkelgedachten waar nieuwe kunsttoepassingen een rol kunnen spelen. De adviescommissie beeldende kunst zet zich hierbij als bemiddelaar in voor een optimale samenwerking met stakeholders in deze gebieden, zoals inwoners, stadsontwikkeling, kwaliteitsteams en de Adviescommissie omgevingskwaliteit.

Het Stationsdistrict

Voor het Stationsdistrict willen we samen met stadsonwikkeling een integrale visie op kunst in de openbare ruimte ontwikkelen, aansluitend op de gebiedsvisie. De Nijmeegse stationsomgeving wordt een gebied voor wonen, werken, reizen en verblijven. De belangrijkste aanpassingen betreffen: station zelf, met nieuwe westentree, uitbreiding van de ondergrondse fietsenstalling (centrum-zijde), scheiden van de verkeersstromen, inrichting met meer groen en particuliere ideeën/plannen. Met name de nieuwe Westentree en de Groene corridor, maar ook de verbinding naar de binnenstad zijn vanuit artistiek perspectief

interessante (ontwerp)opgaven; met het ontwikkelen van een integrale visie op de openbare ruimte brengen we in kaart waar zowel op de lange als op de korte(re) termijn kunstinterventies en kunst in het kader van placemaking gewenst is en wat de artistiek inhoudelijke opgave – of onderzoek - per locatie kan zijn.

Binnenstad

In de koers voor de binnenstad (2024) benoemen we de ambitie om de Van Schevichavenstraat in te richten als verblijfs- en/of eventengebied met aandacht voor groen en een goede fietsenstalling. Maar ook het Joris Ivensplein, Bisschop Hamerstraat en Kelfkensbos worden als oude stadspoorten herkenbare entrees van de binnenstad. Een hedendaagse kunsttoepassing kan deze verbeelding en representatie ondersteunen.

Dukenburg, ROC-locatie Zwanenveld en de kanaalzone

Onder de naam Spot24 transformeert het plangebied van Zwanenpark (voor de meeste Nijmegenaren beter bekend als de voormalige ROC-locatie in Dukenburg, de uiterste noordoosthoek van de wijk Zwanenveld) tot een hippe woonplek voor jong en oud. Hier ontstaat een duurzame, klimaat adaptieve woon- en leefplek met glooiend groen. Een eerste verkenning met omwonenden heeft opgeleverd dat men in dit gebied graag aandacht ziet voor ontmoeten en bewegen. Een kunsttoepassing kan hier op in spelen. We zien ook een kans om vanuit deze locatie een aanjagende verbinding met kunsttoepassingen voor de bredere Kanaalzone te realiseren.

Tunnel Hezelpoort

Het huidige kunstwerk van Linda Arts is de afgelopen jaren gevoelig gebleken voor graffiti. Ondanks frequent schoonmaken is het probleem hardnekkig. Het schoonmaken veroorzaakt inmiddels beschadigingen aan het werk en de onderlaag. We overwegen daarom of we de komende periode dit werk moeten vervangen door een ander, minder graffiti-gevoelig, kunstwerk en onderzoeken dit in de context van het gehele stationsdistrict.

6. Terugblik op de periode 2023-2024

Hieronder geven we een korte terugblik op afgelopen periode, waarin we gewerkt hebben aan de realisatie van verschillende kunstprojecten, verspreid over de stad.

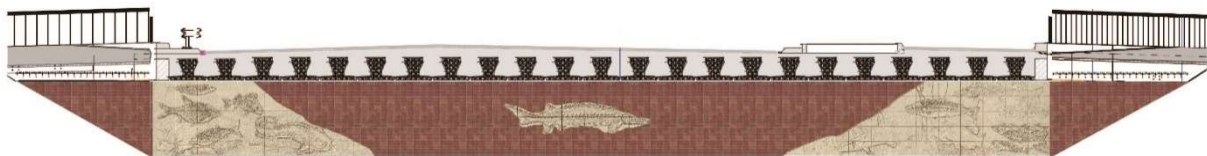
Hof van Holland, Isolde Venrooij

In het winkelgebied in Hof van Holland heeft kunstenaar Isolde Venrooij een aantal kunsttoepassingen ontworpen en inmiddels grotendeels gerealiseerd. Uitgangspunt voor alle werken is de spons. Isolde wil dat we het gebied als geheel als spons te leren zien en dat we nieuwe taal over water leren: van tegenhouden naar samenwerken. De kunsttoepassingen omvatten roostergoten, een watertappunt, een balustrade bij de ingang van de wadi en diverse uitstroommonden.

Onderdoorgang GAS, Maarten Heijkamp

De in het voorjaar van 2025 te realiseren kunsttoepassing van Maarten Heijkamp omvat een brede weergave van nu voorkomende vissen, uitgestorven vissen en terugkerende vissen (verschillende tijdsniveaus). Dit wordt verweven met/tegen een achtergrond van een gelaagd beeld van waterplanten en bodemleven.

Murals, meerdere kunstenaars

De afgelopen jaren hebben we specifiek aandacht voor muurschilderingen (murals) gehad. Dit is een laagdrempelige kunstvorm, vaak met een tijdelijk karakter, maar ook een aanzienlijke uitstraling. We ontvangen regelmatig vragen of ideeën voor nieuwe locaties en er zijn veel nieuwe muurschilderingen gerealiseerd, op initiatief van inwoners of van de gemeente zelf. Omdat er meestal geen formeel vergunningentraject nodig is (behalve in een beschermd stadsgezicht) hebben wij een werkwijze opgesteld om onze omgang met muurschilderingen te stroomlijnen. Hiermee kunnen wij initiatiefnemers beter bedienen.¹

¹ Zie bijlage 2: werkwijze muurschilderingen.

In de periode 2023-2024 zijn door Waalpaintings twee murals opgeleverd op garagedeuren aan de Ganzenheuvel. Waalpaintings is een initiatief van de Radboud universiteit met als doel het verleden van Nijmegen beleefbaar te maken.

Een met het thema “vrouwen in het verzet” en een met het thema “oude en nieuwe plooiën, een politieke moord in Nijmegen 1702-1705”. Verder is “Operatie Marketgarden gerealiseerd op een zijmuur van de Lindenberg en is vanwege het 100-jarig bestaan van de Radboud Universiteit op de hoek van de Snijderstraat en de Spinhuisstraat een muurschildering aangebracht die de geschiedenis van de universiteit verbeeld.

De adviescommissie beeldende kunst is bij de realisatie (ontwerpfase) van deze Waalpainting-murals betrokken geweest.

Als gemeente hebben we zelf de afgelopen periode een project uitgevoerd om op muren buiten het stadscentrum drie nieuwe murals te realiseren. Op de Sporthal van VoCaSa in de wijk Neerbosch-Oost (thema inclusie) en op een pand van SSH& aan de Vlietstraat (thema industrieel verleden Nijmegen) zijn deze murals inmiddels aangebracht. Op een muur van een hoekwoning in het Eco-wijkje in Noord doen we dit in april 2025. Het project is begeleid door Anita Waltman van P-Art, bijgestaan door de adviescommissie Beeldende Kunst.

Vlietstraat,
Aaron Li Hill

Sporthal Neerbosch-Oost,
Coco Colourbee en Nick van Schoonhoven

Gepland ontwerp op Eco-wijk
Zuiderveld, Serge Kortenhoek

Nijmegen kent vele achterommetjes en hofjes die dien(d)en voor de bevoorrading van winkels. Een kenmerkend element van de wederopbouw. Die gasjes aan de achterkanten van de winkels zijn vaak wat somber en de ramen

zijn veelal dichtgemaakt met panelen. Vanuit Hartje Nijmegen zagen we een kans in de raampartijen van twee panden aan het Kerkegasje. Ze zijn groot en leenden zich prima voor een kunsttoepassing. In samenwerking met kunstinstelling RUIS zijn twee raampartijen voorzien van een kunstwerk van Nazif Lopulissa en Kyra Nijskens, waarmee het gasje een stuk prettiger voor de dag komt.

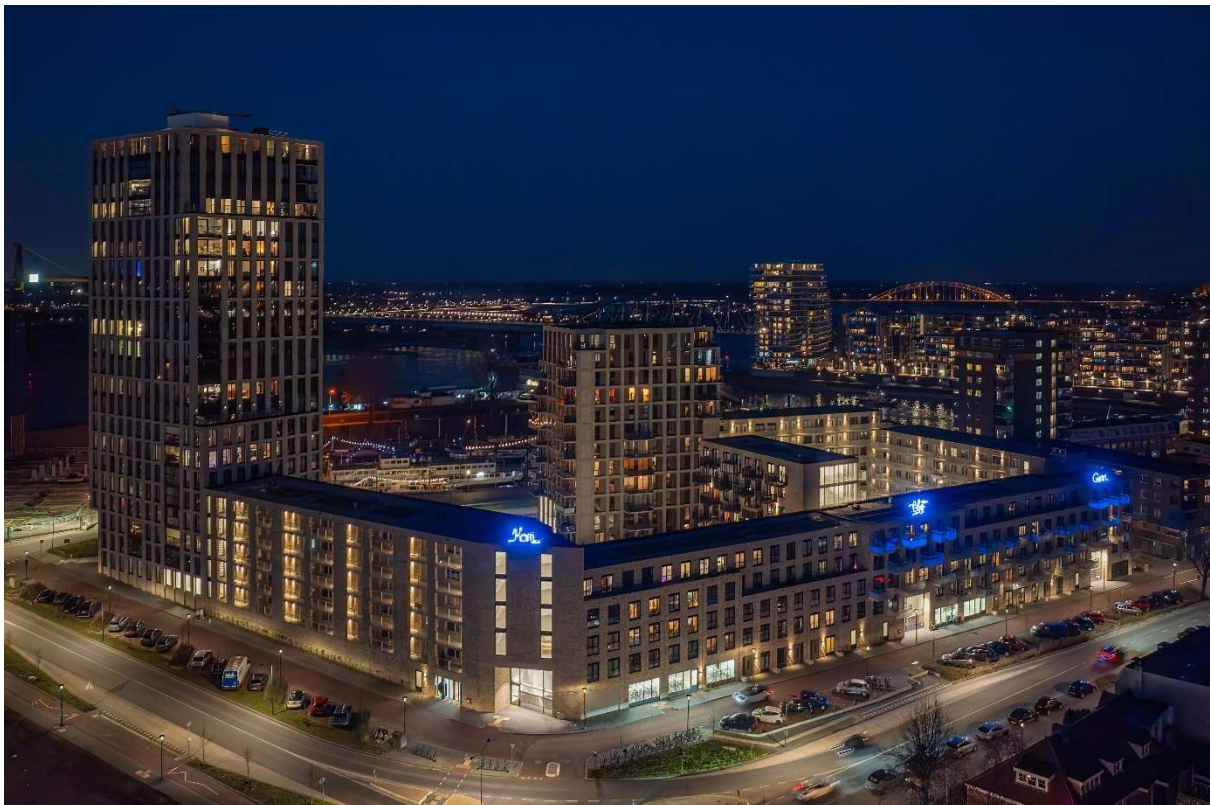
Waalfront Havenkwartier, Studio Another Day

In samenwerking met Talis, Portaal en ontwikkelaar BPD worden begin 2025 drie lichtkunstwerken geplaatst op de woontorens aan het Dijkkwartier. De door Studio Another Day ontworpen werken symboliseren de omarming van de Waal. De Waal is al eeuwenlang van groot belang voor de stad en stroomt niet langer langs, maar dóór Nijmegen.

KOM - BLIJF - GAAN zijn als woorden kort en krachtig, hebben op zichzelf betekenis maar vormen samen ook een poëtische zin. Ze suggereren een continue beweging, een mooie verwijzing naar het stromen van de Waal. Los van elkaar vangen ze verschillende aspecten van beweging, en samen krijgen ze een extra gelaagde betekenis.

Daarmee lijkt het alsof het gebouw de voorbijganger aanspreekt, als wijze woorden die worden meegegeven.

In de vormgeving van de kunstwerken is de strakke, moderne architectuur samengesmolten met de organische, vloeiende lijnen van de Waal. Zo ontstaat een balans tussen architectuur en natuur.

De werkwijze, het stimuleren van startende kunstenaars en de geslaagde samenwerking met de ontwikkelaars en de commissie in de rol van bemiddelaar, wordt in de toekomst zo mogelijk ook omarmd bij nieuwe kunstprojecten.

Waalfront Handelskade, Ruud Kuijer

Voor het Waalfront hebben we samen met ontwikkelaar BPD opdracht verleend aan kunstenaar Ruud Kuijer voor een architectonisch betonnen sculptuur die niet alleen in relatie staat tot de nieuw gerealiseerde hoogbouw in de directe omgeving, maar ook verwijzingen in zich heeft naar het verleden van de plek. De realisatiefase van dit kunstwerk is langer dan gebruikelijk. Na langdurige afstemming met het Waterschap is er nu zicht op een akkoord voor de locatie, op de hoek van de snelfietsroute (Waalbandijk) en de Voorstadslaan. We verwachten het werk in 2025 te plaatsen.

Gevel Doornroosje, Stationsplein, Jan van der Ploeg

Bij de oplevering van Doornroosje 10 jaar geleden was het voornemen er al om het kunstwerk van Jan van der Ploeg dat hij voor het fietstransferium ontworpen had door te trekken op de gevel. In 2023 en 2024 is dit werk toch eindelijk aangebracht, na brede afstemming met de architect, ProRail, SShN en uiteraard Doornroosje zelf. Het werk maakt Doornroosje veel herkenbaarder als poppodium en voegt – ook letterlijk – kleur toe aan deze plek in het stationsdistrict. De schildering op de markante gevel springt door z'n vorm en monumentaliteit in het oog en zal van grote afstand kunnen worden waargenomen en opvallen. De kleuren zijn zo gekozen dat zij een contrast vormen en in harmonie zijn met het reeds aanwezige kleurenplan van de architectuur van het gehele pand. Jan van der Ploeg stelt verder dat iedereen het werk op een eigen manier kan interpreteren en hier een eigen werkelijkheid bij maken, bedenken of ervaren. Er is niet één werkelijkheid, niet één conclusie, maar er is een volkomen vrijheid van interpretatie. Bij de vorm van dit werk heeft hij vooral geassocieerd met beeldende kunst, architectuur, stedenplanning en het stedelijk landschap, maar ook aan het ritme en de symmetrie die men tegenkomt in muziek.

7. Financiën

Financiering van kunstopdrachten betreft vaak een mix van budgetten. Gemeentelijke budgetten, aanvullende subsidies van andere overheden en fondsen en soms ook crowdfunding of particuliere giften. De opdrachtgever is altijd eindverantwoordelijk voor de benodigde middelen voor de daadwerkelijke realisatie.

Vorbereidingskosten om te komen tot een definitief ontwerp voor met name de grotere kunstopdrachten worden gedekt uit het Werkbudget beeldende kunst. Voor de daadwerkelijke realisatie kan een beroep worden gedaan op de Reserve kunst in de openbare ruimte (programma cultuur en cultureel erfgoed). Dit gaat via een raadsbesluit.

Prognose bestedingen

Om de kosten van nieuwe opdrachten kunst in de openbare ruimte te dekken zijn er in onze stadsbegroting drie budgetten beschikbaar. Een werkbudget beeldende kunst - dat ieder jaar geïndexeerd wordt - , een budget vergoeding commissies en de reserve beeldende kunst. Uit het werkbudget betalen we voor nieuwe kunstopdrachten alle kosten tot aan het definitief ontwerp. Hierbij moet gedacht worden aan de aanbestedingsprocedures, de opdrachten voor de ontwerpen (schets-, voorlopig en definitief ontwerp), maar ook de kosten van projectleiding en technische tekenaars of andere adviseurs openbare ruimte. We houden rekening met de fair pay codes. Ook reserveren we jaarlijks binnen dit budget ruimte om inwonerinitiatieven te ondersteunen. Hieronder de indicatieve besteding voor de komende 2 jaar:

	2025	2026
Werkbudget BK	€ 138.443 ²	€ 138.443
<i>Project 1, ontwerpogave Archeologisch depot</i>	€ 15.000	<i>Project 3, ontwerpogave Thermenplein en/of de Lentloper</i> € 15.000
<i>Project 2, ontwerpogave Waalfront, landtong Waalhaven</i>	€ 15.000	<i>Project 4, ontwerpogave Waalsprong, station Lent</i> € 15.000
Uitvoeringskosten organisatie	Ca. € 65.000	Uitvoeringskosten organisatie Ca. € 65.000
Particuliere initiatieven	€ 15.000	Particuliere initiatieven € 15.000
Uitvoeringskosten Commissie	Ca. € 25.000	Uitvoeringskosten Commissie Ca. € 25.000

² Dit is het totaal van de budgetten E600191 (001 t/m 003) en E600189-001. Voor 2026 vindt nog indexering plaats.

Reserve beeldende kunst

Middels een percentage regeling 'sparen' we budget voor investeringen in nieuwe kunstwerken. We reserveren een percentage van de bouwkosten van met overheidsgeld gerealiseerde bouwkundige en civieltechnische werken voor de toepassing van kunst in de openbare ruimte.

De besteding stellen we voor op basis van ramingen, onder meer gebaseerd op onze ervaringen met eerdere kunstopdrachten. Pas tijdens de ontwerpfase ontstaat een volledig beeld van de kosten. Na de ontwerpfase van een kunstopdracht, voor de start van de uitvoering, leggen we de raad een voorstel voor een onttrekking aan de reserve voor.

Per 2025 bedraagt de stand van de reserve beeldende kunst € 476.000.³

Wij verwachten hiermee in de periode 2025-2028 de volgende projecten te realiseren, waarmee we denken het grootste deel van de reserve te gaan benutten:

Kunstopdracht	Prognose
Handelskade, werk Ruud Kuijjer (co-financiering)	€ 55.000
Regenboogkunstwerk (co-financiering)	Ca. € 100.000
Binnenstad, zuil Stikke Hezelstraat	Ca. € 30.000
Archeologisch depot	Ca. € 100.000
Landtong Waalfront	Ca. € 100.000
Takenhofplein, tijdelijk werk (co-financiering)	Ca. € 25.000
Thermenplein en/of Lentloper	Ca. € 25.000

Voor de kunstwerken op het Kelfkensbos hebben we in de stadsbegroting apart budget geraamd. Voor de kunstopdracht op het Hertog Eduardplein bij station Lent gaan we er voorlopig van uit dat we deze vanuit de GREX Waalsprong realiseren en hiervoor geen aanspraak doen op een bijdrage uit de reserve beeldende kunst.

8. Communicatie en zichtbaarheid van de collectie

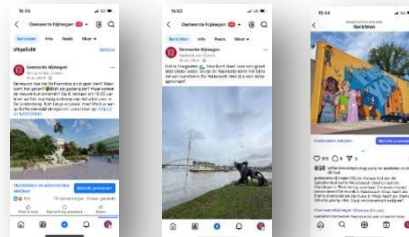
Naast communicatie via de reguliere procedures met betrekking tot participatie en vergunningstrajecten, besteden we tussentijds via verschillende kanalen actief aandacht aan onze kunst in de openbare ruimte.

Onze website [Kunst op Straat](#) geeft een overzicht van de bestaande beeldende kunst weer. Op een kaart is zichtbaar waar een kunstwerk staat en is er informatie te vinden over de achtergrond en kunstenaar.

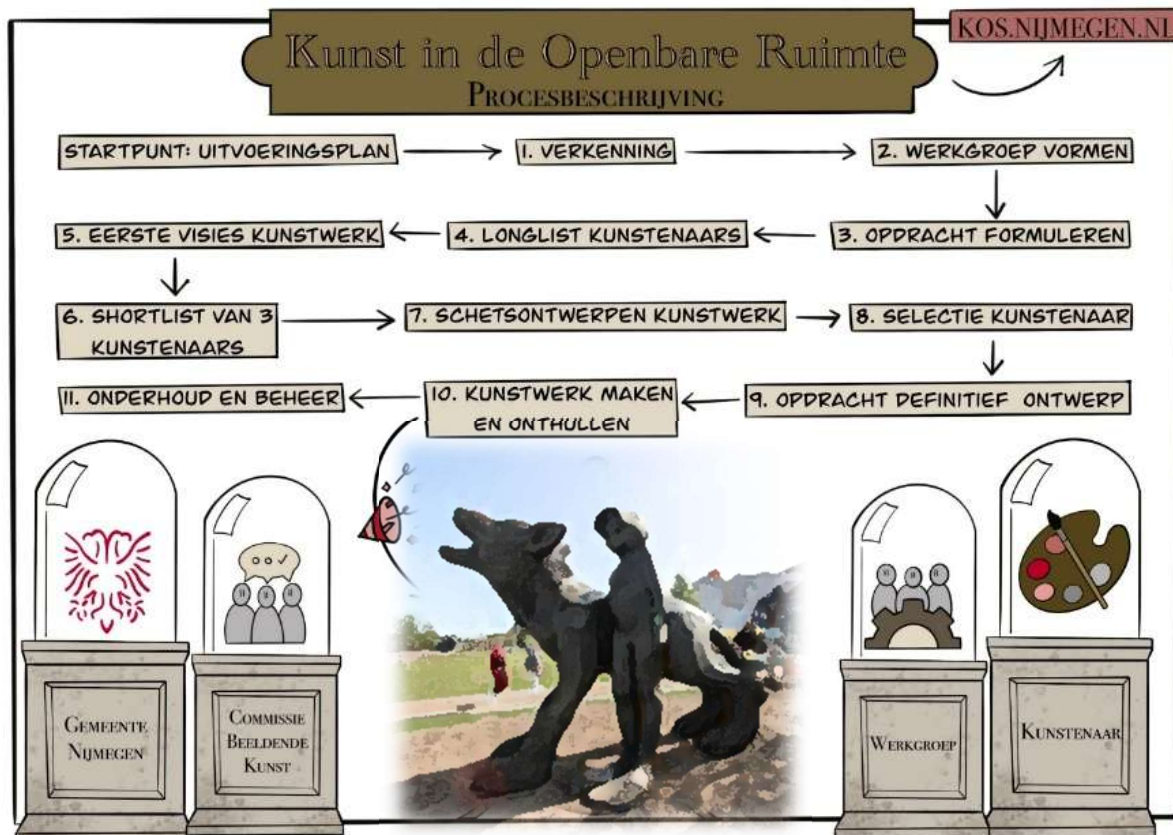
Ook zijn er een aantal kunstroutes te vinden.

Via onze socials besteden we met enige regelmaat aandacht aan de diversiteit van onze bestaande en nieuwe kunst.

³ In deze weergave zijn 2 onttrekkingen verwerkt die in 2025 doorgevoerd worden. Het amendement 'verleden beleefd' en de opdracht Murals 2024. Beiden worden in de eerste voortgangsrapportage 2025 verantwoord.

Bijlage 1: beschrijving procedure nieuwe kunstopdrachten

1. Verkenning

De adviescommissie beeldende kunst kijkt met ambtelijke ondersteuning op welke plekken in de stad kunst kan komen. Daarbij werkt zij vanuit de locatie en de context, de achterliggende vraag of opdracht, de inbreng van omwonenden en andere belanghebbenden en het beschikbare budget. In de verkenningsfase scherpen we de vraag aan, spiegelen we deze vanuit verschillende invalshoeken (bijvoorbeeld stedenbouw, openbare ruimte, groen, wijkmanagement, etc.) en leggen we met verschillende belanghebbenden een locatiebezoek af. Omdat bestaande kunstwerken in de openbare ruimte vaak gemaakt zijn voor een specifieke locatie in een bepaalde context, betrekken we ook altijd de commissie bij wijzigingen aan het werk of de context.

2. Werkgroep vormen en participatie

We vinden het van belang om kunstprojecten te realiseren en ondersteunen die voortkomen uit de stad en bewoners. Dat betekent dat we wijkbewoners intensief bij de opdrachten en het besluitvormingsproces bij de keuze voor uiteindelijke kunstenaar betrekken. Deze wijze van samenwerking is in de afgelopen jaren succesvol gebleken. In de werkgroep voegen we al naar gelang de opdracht ook altijd expertise van stedenbouw, beheer openbare ruimte, groen en andere beleidsterreinen toe.

3. Opdracht formuleren

De adviescommissie zorgt samen met haar secretaris voor een formulering van de opdracht aan de te selecteren kunstenaars.

4. Longlist kunstenaars

Na een inventarisatie van de ideeën en mogelijkheden stelt de commissie op basis daarvan een longlist van kunstenaars samen die met de betrokken werkgroep wordt besproken. We houden ons aan de aanbestedingsrichtlijnen en vragen altijd meerdere kunstenaars om hun visie op de opdracht.

5. Eerste visies op kunstwerk

In gesprek met de werkgroep zet de commissie het beleid uiteen en wisselt ideeën en mogelijkheden uit.

6. Shortlist kunstenaars

De opdracht en in de longlist geselecteerde kunstenaars wordt in overleg met de betrokken werkgroep besproken. Samen komt men tot een shortlist.

7. Schetsontwerpen

Soms worden de geselecteerde kunstenaars eerst verzocht om een visie op de opdracht te formuleren en deze aan de commissie en werkgroep te presenteren. Vaak worden de kunstenaars verzocht een schetsontwerp te presenteren.

Een schetsontwerp moet tenminste voldoen aan:

- een beeld vanuit meerdere invalshoeken/ perspectieven geven;
- inhoudelijk toegelicht worden;
- een reële kostenraming (een begroting) en opgave van uitvoeringstijd;
- een opgave van voorwaarden/ uitgangspunten voor onderhoud.

Vanaf deze fase betrekken we ook een projectleider, die voor de volgende fasen meedenkt vanuit realisatieperspectief en uiteindelijk ook – samen met de geselecteerde kunstenaar – de opdracht voor plaatsing van het werk uitvoert.

8. Selectie kunstenaar

Het aangeleverde schetsontwerp wordt toegelicht in een presentatie. De commissie formuleert aansluitend met de betrokken werkgroep een advies op de selectie van de kunstenaar.

9. Opdracht definitief ontwerp

De geselecteerde kunstenaar krijgt de opdracht het schetsontwerp uit te werken tot een definitief ontwerp. Deze opdracht wordt door de secretaris aan de kunstenaar bevestigd met een specifieke opdrachtbrief.

10. Kunstwerk realiseren (maken) en onthullen

Wordt het definitieve ontwerp akkoord bevonden, dan kan de kunstenaar aan de slag met de uitvoering. De kunstenaar staat in voor de gebruikte materialen en constructies. De gemeente levert een projectleider die onder meer de vergunningprocedure begeleidt.

De kunstenaar kan bij de uitvoering derden inschakelen, waarbij deze garandeert dat die uitvoering geschiedt overeenkomstig het ontwerp. De uitvoeringswerkzaamheden voor het kunstwerk moeten worden afgestemd met de opdrachtgever. In overleg wordt er een opleveringsdatum afgesproken. Na oplevering volgt er een onthullingsmoment met de nodige publiciteit.

11. Onderhoud en beheer

Bij oplevering overlegt de kunstenaar een meerjaren onderhoudsplan (MJOP), waarin materiaal-gegevens en eventuele constructie-beschrijvingen zijn opgenomen. Daarnaast wordt daarin onder meer vermeld: de garantie op de gebruikte materialen (min. 10 jaar) en het beheer van het kunstwerk, dit is inclusief de te gebruiken materialen ten behoeve van het onderhoud.

Bijlage 2: werkwijze muurschilderingen

1. Toepassing van deze werkwijze

Wij definiëren een muurschildering *als een georganiseerde, legale afbeelding in de openbare ruimte*. Elke muurschildering bevindt zich ergens op een schaal tussen kunst en kunstig en kan zowel ontstaan vanuit een duidelijk afgebakende opdracht als uit het autonome werk van een kunstenaar. De voorliggende werkwijze muurschilderingen is daarmee voor ons op 2 van de onderstaande 5 vormen van toepassing.

Vorm	Toepassing
Illegale graffiti	Onderdeel van plan van aanpak graffiti bestrijding
Legale graffiti en streetart (vrijplaatsen)	Onderdeel van plan van aanpak graffiti bestrijding
Historische (herstelde) muurreclames, muurschilderingen die als (onderdeel van een beschermd stadsgezicht als) erfgoed aangewezen zijn of de potentie hebben dit te worden	Beleid cultuurhistorie
Nieuwe muurschildering om een plek te verfraaien, een verhaal te vertellen of kunst toe te voegen	Werkwijze muurschilderingen
Muurschildering als kunstuiting, om anti-verloedering of anti-onveiligheid op een plek te verminderen	Werkwijze muurschilderingen

2. Toestemming eigenaar muur en draagvlak

Voor alle muurschilderingen geldt dat de eigenaar van de muur toestemming moet geven. Behoort de muur tot een pand, dan willen wij ook dat de gebruiker en/of bewoner toestemming geeft. Aantoonbaar draagvlak in de directe omgeving vinden wij een pré.

3. Locatie bepaalt

Als gemeente vinden wij kwaliteit van kunstuitingen belangrijk, maar wij willen en kunnen niet alle initiatieven beoordelen. Bij de afweging of wij wel of niet willen sturen op kwaliteit kijken wij hoe beeldbepalend een locatie is op basis van het formaat van de muurschildering en de aard van de plek. Kort gesteld: hoe prominenter de plek en/of hoe groter het werk, hoe meer invloed wij willen hebben.

Formaat	Niet prominente locatie	Prominente locatie	Beschermd stadsgezicht
Klein	Geen invloed	Geen invloed	Wel invloed
Middel	Geen invloed	Wel invloed	
Groot	Wel invloed	Wel invloed	

Een kanttekening die wij hierbij wel moeten maken is dat de eigenaar van de muur uiteindelijk beslist. Het willen uitoefenen van invloed heeft geen juridische grondslag, behalve in een beschermd stadsgezicht.

Wat valt onder welk formaat muurschildering?

- Een kleine schildering is alles kleiner dan een deur. (bv/ op elektriciteitskastjes, watertappunten en vuilnisbakken).
- Een middelgrote schildering is alles tussen een kleine en grote schildering.
- Een grote schildering is hoger dan één verdieping of een groot deel van een bouwwerk.

Wat is een prominente locatie?

- Dit zijn plekken waar veel mensen dagelijks langskomen, of dat nu in het stadscentrum is, of daarbuiten. Voorbeelden zijn:
- Toegangsplekken (waar je de stad binnengaat).
 - Horeca-, recreatie-, en toerismeclusters.
 - Ontmoetingsplekken (wijkcentra, winkelcentra).
 - Pleinen.
 - OV knooppunten.

4. Sturen op kwaliteit

Als de locatie voor ons aanleiding biedt om invloed uit te oefenen, sluiten wij voor de sturing op kwaliteit van muurschilderingen aan op de programmalijnen uit onze cultuurvisie Groei (2019). Dit is analoog aan onze werkwijze voor autonome kunstwerken in de openbare ruimte. Wij willen kunst in de openbare ruimte voor zoveel mogelijk mensen toegankelijk maken, wij willen dat kunst in de openbare ruimte een bijdrage levert aan de aantrekkingskracht van Nijmegen en wij bieden ruimte voor innovatie en creativiteit. Wij geven daarbij prioriteit aan hoogwaardig, spraakmakend aanbod wat passend is bij een stad met stedelijke allure. Ook stimuleren wij (verrassend) aanbod dat relevant is, meegaat met de tijd en aansprekend is voor bestaande en nieuwe doelgroepen.

Daarnaast kunnen ook de nota beeldkwaliteit, beeldkwaliteitsplannen of het toekomstige omgevingsplan (vanwege de Omgevingswet) een kader vormen voor sturing op kwaliteit. Dit speelt met name bij de grote muurschilderingen en die in beschermde stadsgezichten.

De toetsing op de kwaliteit beleggen wij bij de daartoe aangestelde commissies. De commissie Beeldende Kunst (CBK) en de Commissie Beeldkwaliteit, diens subcommissies welstand en cultuurhistorie of in ontwikkelgebieden de Ruimtelijke Kwaliteitsteams (RKT).

Formaat	Niet prominente locatie	Prominente locatie	Beschermde stadsgezicht
Klein	<i>Wij ondersteunen met praktisch documenten</i>	<i>Wij ondersteunen met praktische documenten</i>	Initiatiefnemer moet het <u>ontwerp</u> voor advies voorleggen aan
Middel	<i>Wij ondersteunen met praktisch documenten</i>	Initiatiefnemer moet het <u>idee</u> voorleggen aan de CBK voor advies én de input aantoonbaar verwerken	<ul style="list-style-type: none"> - de CBK - de Commissie Beeldkwaliteit, subcommissie cultuurhistorie, of het RKT als er sprake is van een ontwikkelgebied
Groot	Initiatiefnemer moet het <u>idee</u> voorleggen aan de CBK voor advies én de input aantoonbaar verwerken	Initiatiefnemer moet het <u>ontwerp</u> voor advies voorleggen aan <ul style="list-style-type: none"> - de CBK - indien er sprake is van een ontwikkelgebied het RKT én de input aantoonbaar verwerken Initiatiefnemer moet de Commissie Beeldkwaliteit daarnaast actief informeren	én de input aantoonbaar verwerken

5. Proces

Voor alle kunst in de openbare ruimte, dus ook muurschilderingen, is er altijd een initiatiefnemer. Dit kan de gemeente zelf zijn (verschillende beleidsterreinen), maar ook een organisatie of een inwoner(sgroep).

Wij constateren vier mogelijke ingangen voor een initiatief:

Initiatieven van inwoners of derden nemen wij (in principe) niet over. Kleine initiatieven worden tijdens de pilot periode aanpak graffiti gecoördineerd door het Meldpunt.⁴ Zo houden we meer overzicht en kunnen we bijvoorbeeld voorkomen dat legale graffiti en muurschilderingen per ongeluk door schoonmaak verdwijnen.

Ook bij grotere muurschilderingen op een beeldbepalende plek of in een beschermd stadsgezicht blijft de initiatiefnemer in principe verantwoordelijk voor het verkrijgen van de toestemming van de eigenaar van de muur, het realiseren van draagvlak in de omgeving, voor de financiering en voor de uiteindelijke realisering. Wel biedt het gemeentelijk aanspreekpunt ondersteuning in het proces. Als de vervolgstap leidt tot een gemeentelijke kunstopdracht voor een muurschildering, doorlopen wij vervolgens dezelfde stappen die wij ook hanteren voor het realiseren van autonome kunstwerken in de openbare ruimte. Dit proces ziet er schematisch als volgt uit:

De secretaris van de Commissie Beeldende Kunst faciliteert en bewaakt dit proces, maar de initiatiefnemer blijft verantwoordelijk voor het uiteindelijke resultaat. De initiatiefnemer is ook verantwoordelijk voor het waar nodig aanvragen van de advisering van Commissie Beeldkwaliteit, diens subcommissies welstand en cultuurhistorie of in ontwikkelgebieden de Ruimtelijke Kwaliteitsteams. Vanuit stadsbeheer kan een projectleider de uitvoering faciliteren.

Het is goed om te vermelden dat niet ieder initiatief uiteindelijk haalbaar is en dat het dus ook voorkomt dat er na de eerste verkenning verder geen vervolg aan een initiatief gegeven wordt.

6. Financiering

Voor de kleinere initiatieven, waarbij wij niet willen sturen (zie onder 3.), brengt het meldpunt initiatiefnemers in contact met het betreffende wijkteam om te bekijken of er ondersteuning via mijn wijkplan of de subsidieregeling voor wijkactiviteiten mogelijk is.

Vanuit ons cultuurbudget hebben wij daarnaast jaarlijks € 15.000,- beschikbaar om de inwonerinitiatieven waarbij wij wél willen sturen te ondersteunen. Wij koppelen dit budget aan de plekken waar wij willen sturen op kwaliteit (zie onder 4.). Voor deze initiatieven dekken wij 75% van de kosten tot een maximum van € 5.000,- per initiatief, als door initiatiefnemer aan de voorwaarden uit deze werkwijze wordt voldaan.

⁴ Het meldpunt is in ieder geval tot en met 2025 actief. Zie plan van aanpak graffiti bestrijding.

Gemeentelijke opdrachten voor autonome kunstopdrachten financieren wij uit de reserve beeldende kunst, of uit ontwikkelbudgetten. De kosten voor de commissie beeldende kunst betalen wij uit het werkbudget (voorbereidingskosten).

7. Zeggenschap

Na het aanbrengen ligt de zeggenschap over de muurschildering bij twee partijen; de maker en de eigenaar van de muur. Wij nemen de verantwoordelijkheden van beide partijen in principe niet over, maar faciliteren wel het vastleggen van afspraken daarover door middel van het aanreiken van een model document.

8. Onderhoud

Muurschilderingen zijn in principe tijdelijk van aard. De tijdelijkheid varieert wel per situatie. Daarom kijken de partijen die betrokken zijn bij de realisatie van de schildering of er een coating op moet of niet, voor hoe lang er onderhoud wordt voorzien (ook schoonmaak van vandalisme) en of een schildering na verloop van tijd weer verwijderd wordt. Afspraken daarover leggen (wij samen met de) initiatiefnemer, de maker en de eigenaar van de muur vast. Als het nodig is maken wij ook afspraken over het weer terugbrengen van de muur in haar originele staat en wie daar verantwoordelijk voor is.

Zo komen er niet alleen schilderingen bij, maar blijft er ook ruimte voor verandering. Als een schildering de vastgestelde houdbaarheid nadert kan gekeken worden of deze vervangen moet worden door bijvoorbeeld een nieuwe schildering, of een alternatieve invulling.